

Թիւնը, իբրեւ մասսայի հոգեբանութիւնը պարզող մի տեսութիւն, սոցիոլոգիա մանուկ գիտութեան շէնքում որոշ տեղ ունի գրաւած:

Անդլո-սաքս ցեղն ևս ունեցաւ մեծ կորուստ, մեռաւ Ստենլին որ կրում էր իր մէջ այդ ցեղի զօրեղ կամքի և գրականութեան բնորոշ գծերը, նրա կենսագրականը ընթերցողը կը գտնի ներքեւում:

Լ. Ս.

Մայիսի 19:

Հէնրի Ստենլի.—Յանձին Ստենլիի գերեզման իջաւ ամենանշանաւոր ճանապարհորդներից մինը, որը հռչակուել էր մանաւանդ Աֆրիկայի իր խիզախ հետազօտութիւններով և մեծ չափով նպաստել էր աֆրիկական մայր-ցամաքի կենտրոնական մասերում անյայտ հողեր գտնելուն:

Հէնրի Ստենլի (Stanley) անունը ճանապարհորդի տոհմային անունը չէ, նրան կոչում էին Ջեմս Բատլենդ: Աղքատ ֆերմերի որդի՝ նա ծնուեց 1841 թուականին և իրենական կրթութիւնն ստացաւ ապաստանում: Դէպքի բերմամբ նա դարձաւ նաւային իւնգա (աշակերտ նաւի վրայ), դէպքի բերմամբ էլ նա ընկաւ Նոր-Օրլէան, ուր նրան որդեգրեց տեղացի մի վաճառական—Ստենլի: 1862 թ. թաղելով իր երկրորդ հօրը՝ Ստենլին վոլոնտեոր (կամաւոր զինուոր) մտաւ հարաւայինների զօրքը, գերի ընկաւ և նշանակուեց Միացեալ Նահանգների նաւատորմի պաշտօնեայ, ուր միջմանի աստիճանին հասաւ: Բայց Ստենլին տեղը նստող մարդ չէր: Հէնց որ պատերազմը վերջացաւ, նա իբրեւ թղթակից գնաց Թուրքիա և Փոքր Ասիա, իսկ երբ 1867 թ. պատերազմ ծագեց Անգլիայի և Հաբէշստանի մէջ, նա իբրեւ New York Herald-ի թղթակից ուղեկցեց անգլիական զօրքին: New York Herald-ի հրատարակիչ յայտնի Բեննետը դրանից յետոյ նրան զուտ ամերիկական յանձնարարութիւն արաւ—գտնել Աֆրիկայում Լեւինգստոնին—և տուաւ նրան այդ բանի համար բոլոր անհրաժեշտ միջոցները: 1869 թուականից ի վեր Լեւինգստոնի մասին լուր չկար, և միայն գիտէին այն, որ գտնուում է Կենտրոնական Աֆրիկայում ինչ-որ մի տեղ, Տանգանիկի լճի մօտերը: 1871 թուի յունուարին Չանգիբարում տեղացիներից մի խումբ կազմակերպելով Ստենլին ոտք դրաւ Արևելեան Աֆրիկայի ափը և ուղևորուեց դէպի Տանգանիկի լիճն, ամեն տեղ հարցուփորձ անելով տեղացիներին սպիտակ մարդու մասին: Վերջապէս նրան աջողուեց գտնել Լեւինգստոնին և նրա հետ

միասին հետազոտել Տանգանիկիի հիւսիսային մասը, որից պարզուեց, որ այդ լիճը Նեղոսի ջրաբաշխին չէ պատկանում։ այդ ճանապարհորդութեան պատմութիւնն Ստենլին արել է «Ինչպէս գտայ Լէինգստոնին» գրքում (1872)։ 1873—1874 թուականներին Ստենլին իբրեւ զինուորական թղթակից ուղեկցեց արեւմտեան արեւադարձային Աֆրիկայում ապրող աշանթի ցեղի դէմ ուղարկուած անգլիական զօրքին և այնուհետև նւերազրեց իր տպաւորութիւնները «Կուլմասսի և Մագդալա» գրուածքում (1874)։ Նոյն տարին New York Herald-ի և Daily Telegraph-ի միջոցներով նա նորից Աֆրիկա ուղևորուեց և կատարեց այդ մայր-ցամաքի իր նշանաւոր անցքն արեւելքից արեւմուտք—Բահամոյօից, Ուկուեւէ կամ Վիկտորիա-Նիանց լճի մօտով, Ուգանդու և Ունյիորօ երկրներով դէպի այն լիճը, որ յետագայում կոչուեց Ալ'բերտ-Նեղուարդ, և դէպի Նեղոսի սկզբը—նաւորութիւնը—Կագերա գետը։ Այդտեղից Ստենլին դուրս եկաւ Տանգանիկի լիճը և զբաղուեց հետազոտելով այդ լճից դէպ արեւմուտք հոսող այն գետերը, որոնք երևաց որ պատկանում են Կոնգօ գետի ջրաբաշխին։ 18 մակոյկներով Լուալաբէ գետն ի վայել գնալով Ստենլին 1877 թուի օգոստոսին հասաւ Կոնգօի գետաբերանը, դրանով վերջացնելով իր դժուար և վերտանգաւոր անցքն Աֆրիկայի վրայով։ Այդ ճանապարհորդութեան նկարագրութիւնը «Սև ցամաքի վրայով» գրքի բովանդակութիւնը կազմեց (1878)։ Ստենլիի հետազոտութիւններն առևտրի համար բացել էին լայն յատակագծեր, և բելգիական կապիտալիստները Ստենլիին հրաւիրեցին ղեկավարելու Կոնգօի պետութիւնը հիմնելու համար նոր պատրաստուած էկսպեդիցիան, որը նկարագրեց Ստենլին «Կոնգօն և ազատ պետութեան հիմնադրութիւնը» գրուածքում (1885)։ Հինգերորդ անգամ Ստենլին Աֆրիկա ուղևորուեց 1887 թուին եգիպտական կառարարութեան հրաւէրով գտնելու Էմին-փաշային, որ Մագդիի ապստամբութեան շնորհիւ կտրուել էր Եգիպտոսի հետ յարաբերութիւն ունենալուց։ Այս անգամ Ստենլին գնաց արեւմուտքից արեւելք, ստորին Կոնգօից դէպի վեր այդ գետի ընթացքով մինչև Արուվիմիի նրա մէջ թափուելը, ապա այդ գետի վրայով նախնական անտառի միջով (ուր ի միջի այլոց նա պատահեց թզուկների մի հետաքրքիր ցեղի) Նեղոսի աւազանը, դէպի Ալ'բերտ-Նիաց լիճը։ Միայն 1888 թուի ապրիլին նրան աշողուեց գտնել Էմինին։ Ապա Ստենլին զբաղուեց Ալ'բերտ և Ալ'բերտ-Նեղուարդ լճերի հետազոտութեամբ և հաստատեց նրանց կապը Նեղոսի հետ։ Սեմիէկի գետի միջոցով, 1889 թուի դեկտեմբերին Ստենլին հասաւ Բահամոյօյ։

որտեղից վերադարձաւ Նւրուպա և նկարագրեց իր ճանապարհորդութիւնը «In darkest Africa» գրքում (1890)։ Ստենլիի ահագին ծառայութիւնները Կենտրոնական Աֆրիկան հետազոտելու գործում մի քիչ նսեմանում են բնիկ-նեգրերի հետ նրա խիստ կոպիտ վարուցողութեամբը։ Ստենլին աչքի էր ընկնում իր կատարեալ առողջութեամբ, որը և օգնեց նրան անպատիժ դիմանալ ծանր աշխատանքներին, զրկանքներին և հիւանդութիւններին, որոնց հետ կապուած է արևադարձային Աֆրիկայում ճանապարհորդելը։ Վերջին տարիները նա ապրում էր Լոնդոնում՝ հանգստանալով իր բազմաթիւ էկզպեդիցիաներից։

„Русск. Вѣд.“

Թ Ա Տ Ր Ո Ն

Նկարիչ Թաօճեանի. դրամա 4 գործողութեամբ. հեղ. Լ. Մանուէլեանի։

Դերասան Յովհաննիսեանը՝ օր. Խիթարեանի և սիրողների մասնակցութեամբ, մայիսի 18-ի երեկոյեան «Վրաց Աղանդականների» թատրոնին մէջ ներկայացուց պ. Լ. Մանուէլեանի յիշեալ դրաման։

Նկարիչ Թաօճեանը առաջին անգամն է որ բեմական լոյսը կը տեսնէր Թիֆլիսին մէջ։ Թատերախաղը՝ որուն բնագիրը այս էջերուն մէջ իսկ երևցաւ, ծանօթ է արդէն մեր ընթերցողներուն։

Խնչպէս գիտէք, հեղինակը ցոյց կու տայ մեզի նկարիչ մը, որ հասարակութենէն պէտք եղածին չափ չգնահատուելով՝ անկարող իր ընտանիքի կեանքը ապահովել գեղարուեստի միջոցաւ, կը հարկադրուի թողուլ իր սիրած ասպարէզը և մտնել առևտրական տուն մը իբրև «կորրեսպոնդէնտ»։ Բայց այդ նոր պաշտօնին մէջ «համբիճների չըխկըխկոցը», «գրիչների ճրոճըրոցը», «հեռախօսի զանգահարութիւնը» միացած իր բարոյական տանջանքներին, այն աստիճան աղետաբեր ազդեցութիւն մը կը գործեն գեղարուեստագէտին վրայ, որ սրտի հիւանդութիւն ստանալով կը մեռնի։

Այս է «Նկարիչ Թաօճեանի» թեման։

Անկեղծօրէն ըսելով՝ դրամայի ընթերցումը այնքան ալ գրաւիչ չհղաւ մեզի համար։ Բայց կան պիեսներ, որ եթէ ըն-